

Kıskançlık: Sebepleri ve Olası Tedavisi

Emma Goldman

1910

Yoğun ve bilinçli bir içsel hayatı olan hiçkimse, zihinsel acı ve ıstıraptan azade olmayı umut edemez. Şeylerin sonsuza dek iyi gitmesi arzusunun yerine gelmeyişinden duyulan keder ve çaresizlik, hayatımız boyunca bizi bırakmayan kalıcı duygulardır. Fakat bu duygular bize dışarıdan dayatılmaz; esas kaynağı şu ya da bu kötücül kişilerin kötücül eylemleri değildir. Bu tür duyguları koşullandıran şey, varlığımızın ta kendisidir; daha doğrusu varoluşumuzda bize eşlik eden bin türlü müşfik ve hoyrat ipliğin birarada dokunmuş halini yansıtır. — Yaşadıkça bu gerçeğin farkına varmamız mutlak bir zorunluluktur, çünkü başlarına gelen talihsizliklerin başka insanların kötülüğü ve sefilliğinden kaynaklandığı düşüncesinden asla kurtulamayanlar, kendi varlıklarının doğal parçaları kadar kaçınılmaz bir olgu olan birşeyden ötürü sürekli başkalarını suçladıkları, başkalarını tahakküm ettikleri ve mütemadiyen sebepleri başkalarında aradıkları için, benliklerine musallat olan küçük küçük kinlerive habis dürtüleri hiçbir koşulda aşamazlar. Dolayısıyla bu tür insanlar gerçek insani tutumların yüceliğine de erişemezler; iyi ile kötünün, ahlaki olan ile ahlaksız olanın, insan duygularının hayat denizinde kabarıp alçalan dalgalara benzediğini kavrayamazlar.

”İyi ile kötünün ötesindeki” filozof Nietzsche, şimdilerde nedense ulusal nefretlerin ve makineli

tüfek kıyımlarının müsebbibi olarak mahkum ediliyor; oysa ancak kötü okurlar ve kötü öğrenciler Nietzsche'ye dair böylesi yorumlarda bulunabilirler. "İyi ile kötünün ötesine" olmak, her türlü kovuşturmanın ötesinde olmak, yargılamanın ötesinde olmak, öldürmenin ötesinde olmak, öldürmenin ötesinde olmak vb. demektir. Zaten İyi ile Kötünün Ötesinde kitabı, gözlerimizin önüne, bize benzemeyen ve bizden farklı olan herkesi anlamaya çalışmakla birleşen "kendini ortaya koyma"ya dayalı bir şahsilik tablosu serer.

Bu saptamayı yaparken, demokrasinin insan karakterinin karmaşık yönlerini, dışsal eşitlik yoluyla düzene koymayı hedefleyen hantal girişimlerini kastediyor değilim. "İyi ile Kötünün Ötesinde"nin ufku, bireyin kendi olma, kendi kişiliğine sahip çıkma hakkını işaret eder. Üstelik bu imkanlar hayatın dolayısı acı çekmeyi dışlamaz; fakat, kendisi dışında herkesi yargılamaya kalkan püritence doğruluk iddiasını kesinlikle dışlar.

"Katıksız" radikalın (sizin de bildiğiniz gibi yarıpışmış çok insan da vardır), bu derin, insanca bilinci cinselliğe aşk ilişkisine taşıması gerektiği açıktır. Cinsel duygular ve aşk, varlığımızın en mahrem, en yoğun ve duyarlı ifade yolları içinde yer alırlar; insanın fiziksel ve psişik yapısında, her aşk ilişkisine -başka bütün aşk ilişkilerinden tamamen farklı

olarak- bağımsız bir ilişki damgasını vuracak ölçüde derine işlemişlerdir. Başka bir ifadeyle, her aşk, aşka düşen iki insandaki etkileri ve karakteristik özelliklerinin sonucudur. Aynı doğrultuda, her aşk ilişkisi, doğası gereği mutlak anlamda şahsi bir ilişki olmak durumundadır. O aşka ne devlet, ne kilise, ne ahlak ne de başka insanlar karışabilir.

Ne yazık ki gerçek hayatta işler böyle yürümüyor. İnsanın en mahrem ilişkisi, yasaklarla, düzenlemelerle ve baskılarla denetim altına almaya çalışılıyor; oysa bu dışsal faktörlerin hepsi de aşka mutlak anlamda yabancı olgulardır. Aşk ile yasalar arasındaki bitmek bilmez çelişkiler ve çatışmaların temel sebebi budur.

İşte bu sürecin sonunda, yozlaşma ve değersizleşme hepimizin aşk hayatına bulaşıyor. Şairlerin dillerinden düşürmedikleri "saf aşk", şu anda evlilik, boşanma ve yabancılaşma kısırcığında hakikaten çok ender rastlanan bir tür durumuna düşmüştür. Aşkın ölçütleri para, sosyal konum ve mevki olarak görüldüğü sürece, fahişelik kaçınılmazdır; ilişkilerin meşruiyet ve ahlak peleriniyle örtülmüş olması bu tabloyu ortadan kaldırmaz.

Kötürümleşmiş aşk hayatımızda en yaygın haliyle gözlenen kötülük kıskançlıktır; kıskançlık genellikle de, yalan söyleyen, aldatan, ihanet eden ve can alan "yeşil gözlü canavar" diye tabir edilir. Halkta

yaygın olan kanı, kıskançlığın doğuştan gelen bir dürtü olduğu ve bu yüzden insanın kalbinden asla döküp atılamayacağı yönündedir. Haliyle bu fikir, sebep- sonuç ilişkilerini irdeleme yeteneği ve isteğinden yoksun olanların gözünde son derece elverişli bir gerekçedir.

Kayıp bir aşktan, aşkın sürekliliğini sağlayan ipleğin kopmasından duyulan ıstırap, gerçekten de varlığımızın içsel bir parçasıdır. Duygusal keder, çoğu yüce lirik şiire, derin kavrayışlara ve Byron, Shelley ve Heine gibi insanların şiirsel yüceltmelerine esin vermiştir. Peki ama bu elem, kıskançlık diye bilinen duyguyla kıyaslanabilir mi? Elem ve kıskançlık, bilgelik ve salaklık kadar, incelik ve kabalık kadar, vakar ve hayvani şiddet kadar birbirine benzemez duygulardır. Kıskançlık, anlayışlı olmanın, sempati duymanın, cömertliğin tam zıttıdır. Kıskançlık insan karakterine asla bir şey katmadığı gibi, hiçkimseyi büyük ve iyi bir insan da yapmamıştır. Gerçekte kıskançlık, insanı öfkeden dolayı kör eden, şüpheden dolayı küçülten ve imrenmeden dolayı katılaştıran etkenlerin başında gelir.

Evlilik trajedileri ve komedilerinde envai çeşidini gördüğümüz kıskançlık, değişmez biçimde tek yanlı, bağnaz, aklını kendi doğruluğuyla bozmuş, kurbanının zalim, aşağılık ve suçlu olduğuna inanan bir savcıdır. Kıskançlık, anlamaya kalkışmaya bile tenezzül

etmez. Kıskanç insanın tek arzusu, cezalandırmak ve mümkün olduğunca ağır şekilde cezalandırmaktır. Bu dürtü düelloda ya da yazılı olmayan yasalarda temsil edildiği şekliyle "şeref" koduyla somutlaştırılmıştır. Bu kodun şart koştuğu çarelerden başlıcası, bir kadının ayartılmasının, onu ayartan adamın ölümlüyle ödenmesi gerektiğidir. Ayartmanın olmadığı, iki kişinin en içten dürtülerine canı gönülden karşılık verdikleri hallerde bile, şeref ancak kan (ister erkeğin, ister kadının kanı) dökülmesiyle temizlenebilir.

Kıskançlık, sahip olma ve öc alma dürtülerinin burgacındadır. Toplumda hala geçerli olan ve genellikle bir takım toplumsal haksızlıklardan kaynaklanan bir suçun ağır bir şekilde cezalandırılıp öcünün alınması şeklindeki barbarca anlayışa dayalı cezalandırma yasalarıyla tam bir uyum içindedir.

Kıskançlığa karşı çok güçlü bir argümanı, Morgan, Reclus ve onlara yakın düşünceli başka tarihçilerin, ilkel insanlar arasındaki cinsel ilişkilere dair olarak sağladıkları verilerde bulabiliriz. Bu tarihçilerin çalışmalarını takip etmiş olanlar, monogaminin (tekeşliliğin), kadınların eve kapatılması ve erkeklerin onları kendi mülkiyetlerinde görmelerinin sonucu olarak ortaya çıktığını; ayrıca, seks tekeli doğurup kaçınılmaz bir şekilde kıskançlık yaratan, insanlığın doğuşundan çok sonraki çağlarda rastlanmış bir cinsellik yolu olduğunu bilirler.

Kıskançlığın temeli, tek bir erkeğin tek bir kadınla (veya bunun tersi) seks yapma tekeline sahip olduğu varsayımına dayandığından, geçmişte, erkeklerle kadınların -arada yasalar ve ahlak olmadan- serbestçe ilişki kurdukları devirlerde kıskançlık diye bir duygu olamazdı. Bir insan bu varsayımı yok saymaya, bu kutsal hükmü çiğnemeye kalktığı an kıskançlık bütün silahlarını kuşanır. Böylesi koşullarda kıskançlığın tamamen doğal olduğunu iddia etmek gülünçtür. Gerçekte de kıskançlık, yapay bir sebebin yapay bir sonucudur, başka bir şey değil.

Ne yazık ki, seks tekeliyle ayırt edilen ilişkilere sadece tutucu evliliklerde rastlanmaz; özgür diye bilinen birliktelikler de seks tekelinin kurbanıdır. Dolayısıyla, bu durumu kıskançlığın doğal bir nitelik olmasının başka bir kanıtı sayan bir argüman ortaya atılabilir. Ancak akılda tutulması gereken bir gerçek de, seks tekelinin kuşaktan kuşağa kutsal bir hakmış gibi, ailenin ve yuvanın saflığının temeliymiş gibi aktarılmasıdır. Tıpkı kilise ile devletin seks tekeli evlilik bağının tek güvencesi olarak görmeleri gibi, mazur görülen kıskançlık da mülkiyet hakkının korunmasının meşru silahıdır.

Şimdi, birçok büyük insanın seks tekelinin bir yasaymış gibi görülmesine burun kıvırdıkları doğruyken, aynı olguya eşlik eden başka gelenekleri ve alışkanlıkları aşamadıkları da başka bir vakıadır. Do-

layısıyla bu insanlar, sahip oldukları "eşya"lar tehlikeye düşünce, muhafazakar komşuları gibi "yeşil gözlü canavar"ca kör edilmiş olarak davranırlar.

Sevilen kişinin dışsal cazibesine kapılmayacak ya da bu etkeni hareketlerine bulaştırmayacak kadar özgür ve büyük bir erkek ya da kadının, muhafazakar dostlarınca hakir görüleceği, radikal dostlarınca da alaya alınacağı kesindir; bu tutumu sürdürürse, ya dejenere olmuş ya da korkak biri damgasını yiyecek, çoğunlukla da bu tutumunda maddi bir çıkarı olduğu ithamıyla yüz yüze gelecektir. Her koşulda, özgürce ve büyük davranmasını bilen bu tür insanlar, kaba dedikoduların ya da iğrenç esprilerin hedefi olacaklardır. Üstelik, bu tür saldırılara maruz kalmalarının tek sebebi de, karıları, kocaları ya da aşıklarına, bedenlerinin kendilerinin olduğunu bilme ve kendi duygularını ifade etme haklarına tam bir saygıyla yaklaşmaları, araya giren bir başkası olması durumunda kıskançlık mizansenlerine meyletmemeleri ya da hayvanca tehditlere başvurmamaları olacaktır.

Kıskançlıkta başka faktörler de etkilidir elbette: erkeğin kibri, kadının imrenmesi. Cinsel konularda erkek, serüvenleriyle ve kadınlara karşı başarıyla sonsuz biçimde övünen bir palavracı ve müstebbitir; çocukluğundan itibaren kulağına mütemediyen, kadınların fethedilmeyi istedikleri, ayartılmayı sev-

dikleri yolunda sözler fısıldandığı için fatih rolünü oynamakta ısrar eder. Avludaki tek horozun ya da ineği elde etmek için boynuzlarıyla çarpışan tek boğanın kendisi olduğuna inandığından, sahneye (ki bu, ince düşünceli diye bilinen erkekler arasında bile, kadının cinsel aşkının tek bir efendiye ait olması gerektiğine inanmayı sürdüren bir sahnedir) bir rakip çıkar çıkmaz kibrinin ve gururununölümcül bir yara aldığı vehmine kapılır.

Başka bir deyişle, yüz vakanın doksan dokuzunda "erkeğin öfkeyle donanmış kibriyle birlikte seks tekelinin tehlikeye düşmesi" kıskançlığın ilk sebepleridir.

Kadına gelince, kendisi ve çocukları adına duyduğu ekonomik korku ile destekçisi olan erkeğin gözlerinde ilitfata mazhar olan başka her kadına duyduğu küçük imrenmeler, kadında değişmez biçimde kıskançlık doğurur. Kadınların hakkını teslim ederek söylenmelidir ki, geçmiş yüzyıllarda fiziksel çekicilik, kadının alışverişe sokabileceği tek malı olmuştur; kadın bu kıymetli mülkünden faydalanmasını engelleme ihtimali olan başka kadınların cazibesi ve değerini kıskanmaya ihtiyaç duyması bu yüzdendir.

Meselenin grotesk yönü, erkeklerle kadınların genellikle, gerçekte fazla ilgi duymadıkları kişilerden dolayı şiddetli kıskançlık krizlerine kapılmalarıdır. Yani bu "korkunç yanlışlığa" karşı feryadı basmala-

rının asıl sebebi, öfkeyle donatılmış aşkları değil, öfkeyle sarılmış kibirleri ve imrenme duygularıdır. Bir kadının o anda şüphelenmekte olduğu ve casus gibi takip ettiği erkeği daha önce hiç sevmemiş olması muhtemeldir. O kadının daha önce aşkını korumak adına kılını bile kıpırdatmamış olması da muhtemeldir. Fakat ne zaman ki bir rakip ortaya çıkar, kadın, hiçbirşekilde adice ve zalimce görmediği şeyi savunmak adına hemen cinsel mülküne değer vermeye başlar.

Anlaşıyor ki, kıskançlık aşkın meyvesi değildir. Aslında kıskançlık vakalarının çoğunu derinlemesine araştırmak mümkün olabilseydi, büyük aşkı daha az tatmış insanların kıskançlıklarının aynı ölçüde şiddetli ve alçakça olmaya meylettğini gözleme ihtimalimiz çok yüksek olurdu. İç uyumla ve bir olma duygusuyla birbirine bağlı iki insan, ikisinden biri dışsal cazibelere kapılır diye karşılıklı güvenlerini tamir etme duygusu duymayacakları gibi, ilişkileri yersiz bir husumet duygusundan dolayı da son bulmaz. Sevilen kişinin yapacağı tercihini içten içe yediremeyebilirler, zaten yedirmelerini beklemek de şart değildir, fakat bu her iki cins de diğerine, sırf o kendisine çekici gelmiyor diye incitici bir kabalıkla davranma hakkını tanımaz.

Daha sonraki konuşmalarımda çeşitliliği ve tekeşliliği uzun uzun tartışacağım için, birden fazla

kişiyeye aşık olabilen insanları sapkın ya da anormal saymanın tam bir cehalet timsali olacağını belirtmenin dışında, burada bu konu üzerinde daha fazla durmak istemiyorum. Kıskançlığın sebeplerine dair daha önceleri dikkat çektiğim çeşitli etkenlerin yanına, şimdi, devletin ve kilisenin hararetle benimseyip destekledikleri bu görüş, "doğru yaşama"nın ve "doğru davranma"nın ahlaki kriteri olarak kabul edilmektedir.

Hem ayak bağı olan hem de sarsılmalara yol açan bütün değişkenleri ve çeşitlilikleriyle aşkta, kıskançlığın kendi doğasından gelip gelmediğini merak etmenin fazlaca bir anlamı yoktur. Bir erke ile bir kadının "şu andan itibaren siz tek bir beden ve ruhsunuz" formülüyle resmen birleştiklerinde, ilişkilerini küçüklük, adilik, şüphe ve hınçtan başka ne doldurabilir? Etrafınızdaki, dışarıdan ilgilere ve arzulara kapalı, her düşüncesi ve duygusu çiftin birbirine bağlı olacak şekilde bir araya gelmiş herhangi bir evliliğe bakın ve kendinize böyle bir ilişkinin zaman içerisinde nasıl nefretle dolu ve katlanılmaz bir hale dönüşüp dönüşmeyeceğini sorun.

Oysa zaman içinde prangalar şu ya da bu yolla mutlaka kırılır; bu durumu ortaya çıkaran koşullar genellikle insanı aşağılayıcı ve değersiz nitelikte olduğu içindir de, bir hesaplaşma yaşanmış gibi, bir noktadan itibaren devreye en adi, bencilce ve se-

filce insani özellik ve dürtülerin girmesinde şaşılacak hiçbir yan yoktur.

Başka bir ifadeyle, bugünkü doğal olmayan aşkı-
mız ve seks hayatımızın kökeni, hukuksal, dinsel ve
ahlaki baskılardır. Budalalıkları, cehaletleri ve ön-
yargılarından dolayı zavallı ölümlülere işkence eden
kamçı budur.

Oysa hiçkimse, bu koşulların kurbanı olduğu
bahanesine sarılarak kendini haklı göstermeye
kalkışmamalıdır. Hepimizin kötü niyetli toplumsal
düzenlemeler, baskılar ve ahlaki körlük yükü
altında acı çektiğimiz tabii ki doğrudur. Fakat
bizler, amaçları insani ilişkilere hakikati ve adaleti
sokmak olan bilinçli insanlar değil miyiz? İnsanın
koşullarının ürünü olduğu teorisi, olsa olsa kayıt-
sızlığa ve bu koşulların uysalca kabullenilmesine
yol açmıştır. Yinede insan -bütün yaratıkların
"şahika"sı- düşünme ve bakma yeteneğiyle, hepsin-
den önemlisi, kendi gücü ve iradesine başvurma
kapasitesiyle donanmış bir varlık olduğu halde
gittikçe zayıflar, edilginleşir ve kaderci bir ruh
haline girerken, sağlıksız ve haksız bir hayat tarzına
uyum sağlamanın bu boşvermişliği pekiştirmekten
başka sonuç vermeyeceğini herkes bilir.

Sevilen kişilerin ve insanın kendi benliğinin özsel
yönlerini eşelemekten daha korkunç ve ölümcül bir
hal yoktur. Böyle bir tutum ancak ilişkiyi hala tutan

ince ipliklerin kopmasıyla sonuçlanabilir ve nihayetinde bizi, aşkın, dostluğun ve saygının tükenişini kıskançlıkla önlemeye çalıştığımız son hendeğe getirir.

Kıskançlık gerçekten de aşkı güvenceye almak bakımından zavalıca bir yoldur fakat özsaygıyı yoketmenin de en kesin yoludur. Zira kıskanç insanlar, dedikoducu insanlar gibi, en bayağı davranışlara saparlar ve eninde sonunda etraflarına yalnızca öğrenme ve haset duygusu saçarlar.

Aşkın kaybedilmesinden ya da iyi ve güzel düşünceler besleyebilen insanların aşklarının karşılıksız kalmasından asla kabalık çıkmaz. Duyarlı ve iyi olan insanların, kendilerine zoraki bir ilişkiye hoşgörüyle bakıp bakmayacaklarını sormaları bile bu saptamayadoğrulamaya yeterlidir; böyle bir sorunun duyarlı her insandaki karşılığı şüphesiz "hayır" olacaktır. Fakat çoğu insan da, birbirlerine uzun süredir aynı duyguları beslemiyor olmalarına rağmen birbirlerinin yakınında bulunmaya devam ederler; işte bu yakınlık da mahrem yazışmaları ifşa etmekten cinayete değin her türlü yönteme başvurmakta beis görmeyen kıskançlığın devreye girmesi açısından bereketli bir topraktır. Görülüyor ki, böylesi bir dehşet atmosferi karşısında açık davranmak ve olgunca bir tutum takınmak, basbayağı bir cesaret ve özgürlük eylemidir.

Kıskançlığın kabalığına karşı kuvvetli bir kalkan, erkek ile kadının tek bir beden ve tek bir ruh olmalarıdır. Erkek ile kadın, farklı mizaçlara, duygulara eğilimlere sahip iki ayrı insandır. İki de, kendi fikirleri ve tutumlarıyla hareket eden, kendi çapında küçük birer kozmostur. Eğer iki ayrı dünya özgürlük ve eşitlik içerisinde birbiriyle buluşursa, bu muhteşem ve şiirsel bir haldir. Bu birleşme kısacık sürse bile kıymetlidir. Fakat, iki ayrı dünya, güzellikleri ve rahatsızlıkları ellerinden alınmış olarak bir arada durmaya zorlanırsa, geriye ölü yapraklardan başka hiçbirşey kalmaz. Bu apaçık gerçeği kavramayı başarmış olan herkes, kıskançlığa boyun eğmeyecek ve kıskançlığın Demokles'in kılıcı gibi başının üstünde sallanmasına müsaade etmeyecektir.

Tüm aşklar sevdiklerine kapıları açık bırakma konusunda ellerinden geleni yaparlar. Aşk bir bekçi köpeğiyle karşılaşma korkusu olmadan gittiğinde ve geldiğinde, kıskançlık nadiren kök salacaktır çünkü kilidin ve anahtarın olmadığını, kıskançlığı dallandırıp budaklandıran iki unsur olan şüpheye ve güvensizliğe yer olmadığını pek yakında anlayacaktır.

Anarşist Kütüphane

Emma Goldman
Kıskançlık: Sebepleri ve Olası Tedavisi
1910

24.01.2022 tarihinde şuradan alındı: www.ainfos.ca
Çeviri: Necmi Bayram, Agora Feminist Kitaplık
İngilizce Aslı: Jealousy: Causes and a Possible Cure

tr.anarchistlibraries.net